

СУБ'ЄКТНО-ОБ'ЄКТНИЙ ЗВ'ЯЗОК У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОПТИМІЗАЦІЇ СУБ'ЄКТНОЇ КОМПОНЕНТИ

Стаття висвітлює наукове обґрунтування урівноваження кількісних і якісних характеристик суб'єкта управління під впливом результатів концептуальної реконструкції об'єкта, на який спрямовані управлінські дії.

Ключові слова: суб'єкти управління, суб'єктно-об'єктний зв'язок, оптимізація, концептуальна реконструкція об'єкта управління.

Безумовно, що суб'єктно-об'єктний зв'язок відображає сутність процесу управління, і це виявляється у впливі на об'єкти та отриманні інформації про їх стан. Від якості суб'єктної компоненти значною мірою залежить якість самої системи управління. Саме тому для вирішення аналітичних завдань оцінки якості системи управління з позиції системного підходу важливе значення має розуміння апарату управління (суб'єктів управління) у взаємовідносинах з іншими елементами системи.

Секрет розуміння системи, створення її цілісного образу полягає у вмінні виокремити головні зв'язки взаємозалежності, які визначають специфічні особливості її життєдіяльності, формування інтегральних властивостей. Важливе значення має й визначення основних структурних елементів системи, між якими виникають взаємозв'язки.

З метою уявлення системи в цілому вводять поняття структури – часткової впорядкованості елементів і відносин між ними за будь-якою ознакою. Але треба чітко усвідомлювати те, що коли мова йде про зв'язок між елементами системи, структура цієї системи є не відношенням елементів, а відношенням їх відносин, які створюють звичайно ступінчасту, ієрархічну конструкцію [1, с. 27].

З метою оцінки наявних поглядів на структурування системи управління, виокремлення складових і взаємозв'язків між ними ґрунтовно проаналізовано ряд наукових праць [2, с. 74-76].

Результати дослідження дали можливість зробити висновок про необхідність внесення ясності в розуміння суб'єктно-об'єктних відносин. Особливий акцент зроблено на невід'ємній частині керуючої системи – апараті управління.

Однак слід підкреслити, що вивчення наукового доробку попередників, таких як С. Янг, М.В. Мельник, К. Боулдінг, Л.А. Горшкова, В.Ш. Рапопорт, Б.З. Мільнер, О.С. Віханський, А.І. Наумов, Р.А. Фатхутдинов, дає підстави актуалізувати невирішеність багатьох проблем, однією із яких, зокрема, є неповне усвідомлення суб'єктно-об'єктних взаємозв'язків.

У контексті поданого дослідження це об'єднується в проблему обґрунтування залежності оптимізації суб'єктної компоненти управління від характеру взаємодій з об'єктами управління. У цьому випадку актуальність дослідження загострюється тим, що у керуючій підсистемі як системі нижчого рівня відносно системи

управління об'єктом управління є також суб'єкт управління, що перебуває на нижчому рівні ієрархії управління. Тобто об'єктом управління стають поведінка (професійна культура) та функціональна діяльність керівників середньої ланки.

Метою поданої статті є наукове обґрунтування характеру суб'єктно-об'єктного взаємозв'язку як передумови оптимізації суб'єктної компоненти.

Мета окреслює загальні межі виконання завдань дослідження з виокремленням конкретних, а саме:

- розкрити сутність поняття «оптимізація суб'єктної компоненти»;
- проаналізувати характер взаємозв'язків елементів системи управління «суб'єкт – об'єкт»; ступінь впливу різноманіття та складності об'єктів (їх змістовної характеристики) на визначення процедур реалізації всього комплексу функцій управління (планування, облік, контроль, аналіз), а також професійну культуру;

- обґрунтувати залежність оптимізації суб'єктної компоненти (апарат управління) від характеру прояву взаємозв'язку елементів системи «суб'єкт – об'єкт».

Розкриття сутності поняття «оптимізація суб'єктної компоненти» системи управління передбачає таку послідовність – усвідомлення суб'єкта як елемента системи управління; суб'єкта як особи, яка приймає управлінські рішення; суб'єктів як апарат управління; оптимізація суб'єкта управління як засіб урівноваження його кількісних і якісних характеристик.

Перша базується на розумінні системи управління з позиції системного підходу як цілісного об'єкта, що складається із взаємопов'язаних елементів і апарату управління (суб'єкти управління), процес управління, об'єкти управління, взаємозв'язки та взаємовідносини всередині всієї системи. З метою більш чіткого усвідомлення місця суб'єктної компоненти (апарату управління) в системі управління її формалізовано, що відображено на рисунку 1.

Слід зазначити, незалежно від того, скільки є рівнів управління, суб'єктів управління можна поділити на три категорії. Соціолог Толкотт Парсонс пропонує розглядати їх з точки зору функцій, робіт і процедур, які вони виконують. Він підкреслює поступове зменшення кількості суб'єктів управління на кожному його наступному рівні [3, с. 42].

В.О. Шевчук, моделюючи місцезнаходження суб'єктів і об'єктів контролю в господарському середовищі, довів, що обмеженість місць перебування суб'єктів і об'єктів контролю в господарському середовищі зумовлює обмеженість їх кількості, необхідної для досягнення повноти описання моделі просторової структури контролю. Він доходить висновку, що «... для моделювання припустимих ситуацій одночасного перебування суб'єктів і об'єктів контролю в господарському середовищі необхідною та достатньою є наявність 7-ми суб'єктів і пов'язаних об'єктів...» [4, с. 22].

Виходячи з того, що дослідження проводилось стосовно систем і підсистем контролю як на макро-, так і на мікрорівні, тобто стосувалося і підсистеми внутрішнього контролю в межах системи управління підприємства, то за допомогою методу екстраполяції можна визначити залежність суб'єктної компоненти в кількісному виразі від об'єкта управління за умови реалізації будь-якої функції управління.

Структура суб'єктів управління (організаційний аспект) повинна бути визначена відповідно до загальної логіки організації управління. Саме на цьому аспекті функції контролю наголошує В.Ф. Максимова. Цей принцип обумовлено законом концентрації функцій, різноманітності функцій управління, самозбереження та інформованості [5].

Слід звернути увагу, що система управління будь-якої її підсистеми не може функціонувати відокремлено від організаційної структури управління в цілому. А звідси виходить, що оптимізація останньої є підґрунтям формування системи суб'єктів управління, їх оптимального розташування, розподілу обов'язків, права, відповідальності.

На нашу думку, цей момент, є дуже важливим, оскільки він пов'язаний зі спрямуванням управлінських дій на об'єкти управління.

Для вирішення проблеми обґрунтування достатності, тобто оптимального набору завдань з управління (розробка, прийняття та реалізація управлінських рішень) у суб'єктів управління (підрозділи, менеджмент) необхідно мати певну методику структуризації управлінської діяльності взагалі. Як відомо, основи структуризації управлінської діяльності було закладено А. Файолем [6]. Саме в межах класифікації управлінських функцій за А. Файолем вперше в теорії управління виокремлено групу адміністративних (загальних, основних, універсальних) функцій управління, які можуть розглядатися як послідовні етапи (стадії управлінського циклу) та є основою для визначення цілей і завдань структурних підрозділів системи управління (суб'єктів управління).

Окрім цього, з метою визначення впливу різноманітності об'єктів управління і змістовного навантаження останніх на суб'єкти управління безпосередньо через управлінські дії слід мати результати дослідження складності об'єктів управління.

Одним із методів дослідження можливо є концептуальної реконструкції об'єктів управління: управлінські рішення середньої і нижньої ланок управління; факти господарського життя стосовно ресурсів підприємства в господарських процесах і управлінські рішення щодо різноманітності цих фактів.

Реконструкція означає перебудову, відтворення первісного об'єкта. Концептуальна реконструкція передбачає теоретичне відтворювання раніше обґрунтованих, прийнятих і реалізованих управлінських рішень, фактів господарського життя.

Необхідність у концептуальній реконструкції виникає як слідок з двох причин: по-перше, це неможливість пізнання об'єкта, його сутності, а по-друге – через необхідність матеріалізації об'єкта в інформаційному повідомленні, який фактично вже перебуває в минулому.

Тобто «концептуальна реконструкція є цілеспрямованим інформаційним процесом, у ході якого відтворюються і організуються факти господарського життя за допомогою спеціальної мовної системи...» [7, с. 102].

Вперше проблема концептуальної реконструкції фактів господарського життя як предмета (об'єкта) бухгалтерського обліку була висвітлена професором Я.В. Соколовим. Визначаючи поняття «концептуальної реконструкції фактів господарського життя, він виокремлює чотири елементи: цілеспрямований

інформаційний процес; відтворення й організація фактів; мовна система; необхідна повнота опису об'єкта [7, с. 109].

Методи концептуальної реконструкції можна проілюструвати за допомогою шістнадцяти правил Н. Гартмана [8]. Ці правила були систематизовано в чотири групи: значення, зв'язаності, розшарування та залежності. Тобто спочатку встановлюється зв'язок об'єкта з повідомленням (первинним документом), потім вивчається сутність об'єкта (економічна, юридична, інформаційна). На основі результатів відтворення сутності об'єкта, на який спрямовуються управлінські дії, визначається координація між сутнісними шарами об'єкта та ієрархія даних для суб'єктів управління.

Механізм концептуальної реконструкції фактів господарського життя як об'єктів управління можна прокоментувати на прикладі дій бухгалтера, який теж є повноправним суб'єктом управління. Об'єктивна необхідність проведення такої логічної (аналітичної) процедури обумовлена неможливістю розуміння реальності господарських процесів без «проникнення у внутрішній економічній і юридичний зміст реального факту як об'єкта управління. Результатом дослідження внутрішнього змісту об'єкта є поняття «господарська операція», сукупність яких і формує господарські процеси. Як видно з рисунка 1, саме ресурси в господарських процесах і процеси діяльності будь-якого підприємства є об'єктами управління з боку всіх ланок управлінського персоналу.

Таким чином, подаючи інформацію для обґрунтування прийняття та реалізації управлінських рішень, яка відображається в системі рахунків бухгалтерського обліку і бухгалтерської звітності, бухгалтер як управлінець визначає всю складність досліджуваних об'єктів і підтверджує можливість відхилення реальних фактів від господарських операцій (інформаційне відображення реальних фактів у первинних документах, до появи яких мають відношення різні посадовці підприємства й управління в тому числі).

Інакше кажучи, відтворення факту як об'єкта управління – це активна логічна процедура, де бухгалтер є «співавтором» тих, хто керує господарським процесом і тим самим збільшує цінність інформації, призначену для прийняття управлінських рішень.

Підсумовуючи вище викладене, усвідомлюючи об'єктивність ускладнення сприйняття реального стану об'єкта через інформаційне повідомлення про нього і вибір різних концепцій для подальшого формування інформації для прийняття управлінського рішення, можна зробити висновок про наявність досить тісного зв'язку між об'єктом і суб'єктом і навпаки. Це, у свою чергу, підтверджує гіпотезу про ускладнення та збільшення обсягу управлінських завдань під впливом економічного і юридичного змісту об'єктів обумовлює відповідні характеристики якості суб'єктів управління.

Вивчаючи досвід фахівців щодо найголовніших характеристик персоналу підприємства, необхідно відзначити значну розбіжність не тільки у тлумаченні їх сутності, а і визначення їх кількості. Остання коливається від декількох видів властивостей якості, що пропонується більшістю фахівців, до 75000 якісних характеристик, які систематизував В.А. Артемов [9, с. 113].

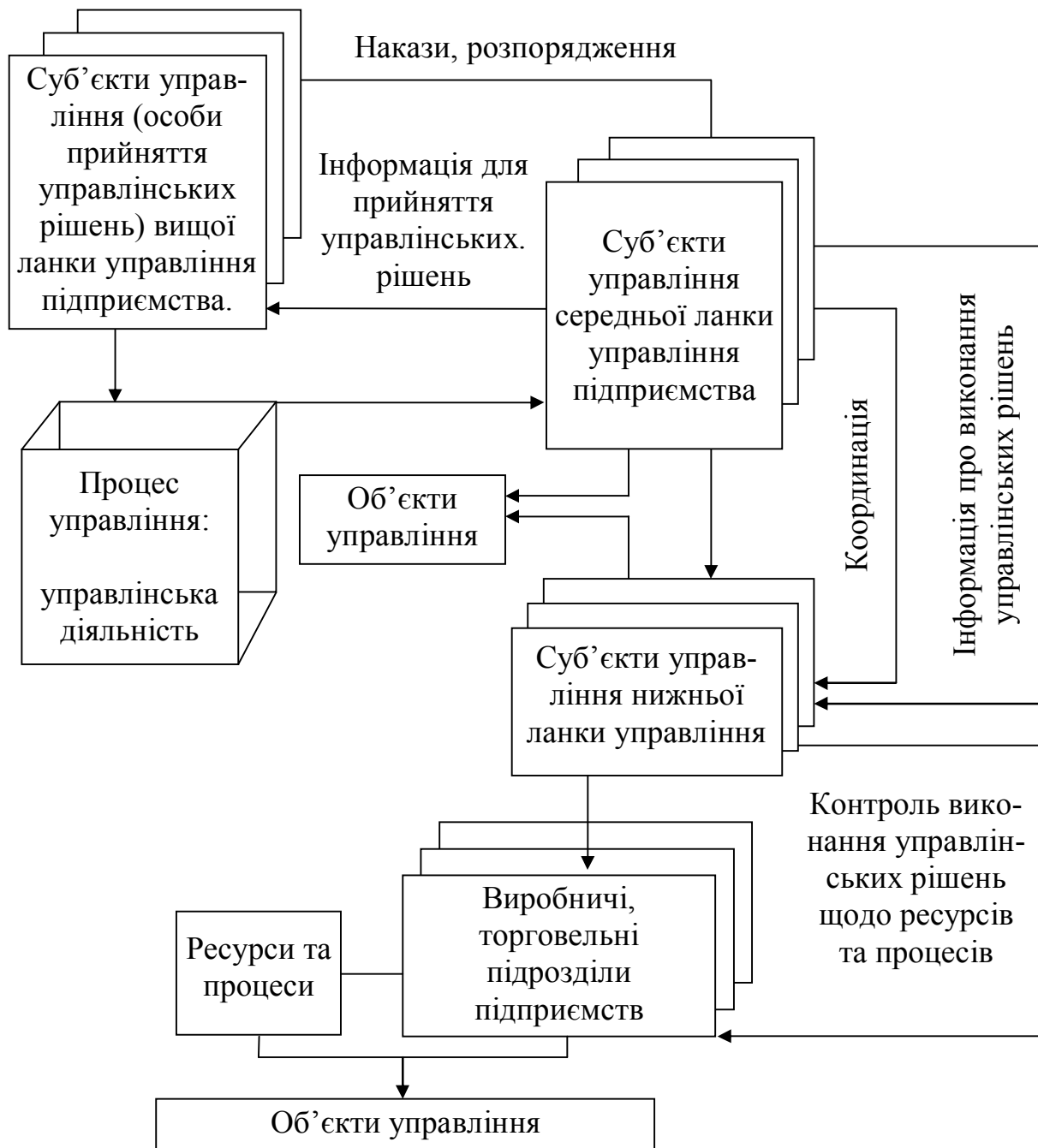

Рисунок 1 – Суб'єкти управління за рівнями ієрархії управління підприємства [за 3, с. 42]

Узагальнення пропозицій науковців і практиків щодо якісних характеристик управлінського персоналу [10, с. 100-101] показало, що професійно-кваліфікаційний рівень (професійні якості) є домінуючим серед них. Намагання управлінського персоналу підвищувати професійний рівень поряд з іншими характеристиками мотивується саме об'єктивністю постійного процесу концептуальної реконструкції об'єктів управління, обґрунтування та прийняття управлінських рішень, внесення корективів в управлінські рішення управлінців середньої і нижньої ланок системи управління.

Висновки. Таким чином, пізнання причин формує підґрунтя управління наслідком. А це означає, що знання факторів впливу на кількісні і якісні харак-

теристики суб'єктів управління дає можливості розробити механізм їх оптимізації в первинних умовах. Оптимізація суб'єктної компоненти щодо кількісного її виміру залежить від вирішення проблеми оптимізації організаційної структури управління підприємства. Оптимізація в цьому випадку нами визначається як засіб урівноваження кількісних і якісних характеристик суб'єктної компоненти в системі управління підприємства.

Значущість результатів проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні комунікативних зв'язків з метою регламентації дій посадовців управлінського персоналу. Саме регламентація управлінських дій є логічним продовженням наукової роботи в подальшому, метою якої є вдосконалення організації суб'єктів управління.

Література

1. Черняк Ю.И. Системный анализ в управлении экономикой / Ю.И. Черняк. – М.: Экономика, 1975. – 191 с.
2. Сіменко І.В. Якість систем управління підприємствами, методологія, організація, практика / І.В. Сіменко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – 394 с.
3. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; перевод с англ. – М.: Дело, 1992. – 702 с.
4. Шевчук В.О. Контроль господарських систем у суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії організації, методології): монографія / В.О. Шевчук. – К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. – 371 с.
5. Максимова В.Ф. Внутрішній контроль економічної діяльності промислового підприємства – системний підхід до розвитку / В.Ф. Максимова. – К.: АВРІО, 2005. – 264 с.
6. Файоль А. Общее и промышленное управление / А. Файоль; перевод с фр. – М., А.: Книга, 1924. – 160 с.
7. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
8. Hartman N. Systematic philosophy in cigenes. Aufe / N. Hartman. – Berlin, 1935.
9. Артемов В.А. Желаемые качества детей: мнение сельских жителей / В.А. Артемова, О.В. Артемова // Социс. – 1996. – № 4. – С. 113-117
10. Воронкова Н.Е. Управлінські рішення в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект: монографія / Н.Е. Воронкова, Н.Г. Калюжна, В.І. Отенко. – Х.: ІНЖК, 2008. – 512 с.